

Riksrevisionens rapport om Vattenfall och energiomställningen

Sammanfattning

Utskottet föreslår enhälligt ett tillkännagivande med anledning av ett motionsyrkande om Vattenfall AB:s roll i energisystemet. Utskottet framhåller att Vattenfall är en central aktör i det framtida energisystemet och för den framtida svenska elförsörjningen. Regeringen bör därför på lämpligt sätt tydliggöra att den parlamentariskt sammansatta Energikommisionen bör diskutera frågor som rör Vattenfalls roll i energisystemet och bolagets uppdrag och mål.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår övriga motionsyrkanden och att regeringens skrivelse läggs till handlingarna.

I betänkandet finns sex reservationer (S, M, SD, MP, C, V, L, KD) varav en avser motiveringen (S, MP).

Behandlade förslag

Skrivelse 2015/16:33 Riksrevisionens rapport om Vattenfall och energiomställningen.

Tre yrkanden i en följdmotion.

Åtta yrkanden i motioner från den allmänna motionstiden 2015.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	5
Ärendet och dess beredning	5
Bakgrund	5
Skrivelsens huvudsakliga innehåll	5
Utskottets överväganden	6
Riksrevisionens rapport om Vattenfall och energiomställningen	6
Riksrevisionens granskning	6
Regeringens skrivelse	10
Motionerna	11
Vissa kompletterande uppgifter	13
Utskottets ställningstagande	24
Reservationer	28
1. Förvaltningen av Vattenfall AB och statliga företag i övrigt, punkt 2 (M, C, L, KD)	28
2. Vattenfalls uppdrag och mål, punkt 4 (SD)	29
3. Vattenfalls uppdrag och mål, punkt 4 (V)	30
4. Frågor om avyttring av Vattenfalls brunkolsverksamhet, punkt 5 (V)	31
5. Frågor om avyttring av Vattenfalls brunkolsverksamhet, punkt 5 – motiveringen (S, MP)	32
6. Vattenfall och investeringskydd, punkt 6 (V)	32
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	34
Skrivelsen	34
Följdmotionen	34
Motioner från allmänna motionstiden 2015/16	34

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Skrivelsen

Riksdagen lägger skrivelse 2015/16:33 till handlingarna.

2. Förvaltningen av Vattenfall AB och statliga företag i övrigt

Riksdagen avslår motion

2015/16:3261 av Lars Hjalmered m.fl. (M, C, FP, KD) yrkandena 1 och 2.

Reservation 1 (M, C, L, KD)

3. Vattenfalls roll i energisystemet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om Vattenfall AB:s roll i energisystemet och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:3261 av Lars Hjalmered m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 3.

4. Vattenfalls uppdrag och mål

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:125 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkandena 1 och 4 samt

2015/16:2893 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) yrkandena 1–3.

Reservation 2 (SD)

Reservation 3 (V)

5. Frågor om avyttring av Vattenfalls brunkolsverksamhet

Riksdagen avslår motion

2015/16:125 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkandena 2 och 3.

Reservation 4 (V)

Reservation 5 (S, MP) – motiveringen

6. Vattenfall och investeringskydd

Riksdagen avslår motion

2015/16:125 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 5.

Reservation 6 (V)

Stockholm den 21 januari 2016

På näringsutskottets vägnar

Jennie Nilsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Jennie Nilsson (S), Lars Hjalmered (M), Hans Rothenberg (M), Ingemar Nilsson (S), Ulf Berg (M), Per-Arne Håkansson (S), Helena Lindahl (C), Lise Nordin (MP), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Mattias Bäckström Johansson (SD), Said Abdu (L), Birger Lahti (V), Mattias Jonsson (S), Anna-Caren Sätherberg (S), Hanna Westerén (S), Johan Nissinen (SD) och Aron Modig (KD).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens skrivelse 2015/16:33 Riksrevisionens rapport om Vattenfall och energiomställningen och en motion som väckts med anledning av skrivelsen. Dessutom behandlas åtta motionsyrkanden om Vattenfall AB från den allmänna motionstiden 2015.

Riksrevisor Susanne Ackum och medarbetare lämnade den 26 november 2015 information till utskottet om Riksrevisionens aktuella granskningsrapport.

Bakgrund

Riksrevisionen har i sin rapport Vattenfall – konkurrenskraftigt och ledande i energiomställningen? (RiR 2015:6) granskat Vattenfall AB:s förutsättningar för att bli ett konkurrenskraftigt och ledande bolag i energiomställningen och därigenom bidra till att uppnå EU:s klimat- och energimål, samt om bolaget kan nå sina miljörelaterade hållbarhetsmål inom ramen för hållbart företagande. Riksrevisionen har även granskat om regeringen styr Vattenfall i riktning mot att bolaget ska uppnå sitt uppdrag och sina miljörelaterade hållbarhetsmål.

Riksdagen överlämnade Riksrevisionens rapport till regeringen den 23 april 2015. Med anledning av rapporten överlämnade regeringen den 15 oktober 2015 skrivelsen Riksrevisionens rapport om Vattenfall och energiomställningen (skr. 2015/16:33) till riksdagen.

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen redovisar regeringen sin bedömning av de iakttagelser som Riksrevisionen har gjort i rapporten Vattenfall – konkurrenskraftigt och ledande i energiomställningen? (RiR 2015:6).

Regeringen instämmer delvis i Riksrevisionens bedömning att regeringens nuvarande återrapportering inte i tillräcklig omfattning behandlar bolagets strategier, utveckling och bidrag till EU:s 2020-mål och EU:s antagna tvågradersmål till 2050. Med anledning av Riksrevisionens rekommendation och det som regeringen åtagit sig gentemot riksdagen i propositionen Förtydligande av uppdraget för Vattenfall AB (prop. 2009/10:179) avser regeringen att vidta åtgärder för en förbättrad och fortlöpande återrapportering av bolagets strategier, utveckling och bidrag till EU:s 2020-mål till riksdagen genom utskotten.

Utskottets överväganden

Riksrevisionens rapport om Vattenfall och energiomställningen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om Vattenfall AB:s roll i energisystemet och tillkännager detta för regeringen. Utskottet framhåller bl.a. att Vattenfall är en central aktör i det framtida energisystemet och för den framtida svenska elförsörjningen. Regeringen bör därför på lämpligt sätt tydliggöra att den parlamentariskt sammansatta Energikommissionen bör diskutera frågor som rör Vattenfalls roll i energisystemet och bolagets uppdrag och mål. Riksdagen avslår övriga motionsyrkanden om förvaltningen av Vattenfall och statliga företag i övrigt, Vattenfalls uppdrag och mål, frågor om Vattenfalls brunkolsverksamhet samt om Vattenfall och investeringsskydd. Därtill lägger riksdagen regeringens skrivelse 2015/16:33 till handlingarna.

Jämför reservationerna 1 (M, C, L, KD), 2 (SD), 3 (V), 4 (V), 5 (S, MP) – motiveringen och 6 (V)

Riksrevisionens granskning

Granskningens bakgrund

Riksrevisionen har i sin rapport Vattenfall – konkurrenskraftigt och ledande i energiomställningen? (RiR 2015:6) granskat Vattenfall AB:s förutsättningar för att bli ett konkurrenskraftigt och ledande bolag i energiomställningen och därigenom bidra till att uppnå EU:s klimat- och energimål, samt om bolaget kan nå sina miljörelaterade hållbarhetsmål inom ramen för hållbart företagande.

Syftet med Riksrevisionens granskning är att granska om Vattenfall har utformat och regeringen styrt mot ändamålsenliga miljörelaterade hållbarhetsmål samt om Vattenfall planerar och vidtar åtgärder och regeringen styr mot att uppdrag och hållbarhetsmål uppnås.

Riksrevisionen har formulerat tre revisionsfrågor som besvaras i rapporten:

1. Är Vattenfalls hållbarhetsmål, planering och genomförande 2010–2014 inriktade mot att bolaget ska vara ett konkurrenskraftigt och ledande bolag i energiomställningen och bidra till EU:s mål genom fokus på reella utsläppsreducerande åtgärder?

2. Är regeringens styrning och uppföljning av Vattenfalls uppdrag och hållbarhetsmål 2012–2014 utformade så att förutsättningar skapas för långsiktig avkastning för staten?
3. Har regeringen 2010–2014 informerat riksdagen om Vattenfalls strategier för att uppfylla sitt uppdrag och bidra till EU:s klimat- och energimål i enlighet med riksdagens önskemål om fortlöpande information om bolagets utveckling och verksamhet?

Granskningens genomförande

Granskningen bygger på dokumentstudier om Vattenfall hos regeringen och bolaget. Riksrevisionen har intervjuat representanter för den politiska ledning och ägarförvaltning som under granskningen var verksam på Finansdepartementet samt företrädare för det dåvarande Miljö- respektive Näringsdepartementet. Vidare har intervjuer genomförts med representanter för Vattenfalls ledning, styrelse, internrevision, forskningsenhet och kommunikationsenhet i vilken ansvaret för hållbarhet ingår. Därutöver har ett konsultföretag, Sweco AB, anlåtats som stöd i granskningen av Vattenfall. Riksrevisionen har bedömt relevansen i konsultens granskningsresultat med hjälp av egeninsamlade uppgifter.

Riksrevisionens iakttagelser och slutsatser

Med utgångspunkt i de tre revisionsfrågorna konstaterar Riksrevisionen i sin rapport bl.a. att Vattenfalls miljörelaterade hållbarhetsmål är ett finansiellt exponeringsmål som inte i någon större utsträckning leder till minskade koldioxidutsläpp. Målet syftar till att sänka utsläppen i bolagets produktionsportfölj nästan uteslutande genom försäljning och inte till att minska koldioxidutsläppen inom EU via koldioxidreducerande åtgärder. Riksrevisionen bedömer att Vattenfall inte har ett faktiskt miljörelaterat hållbarhetsmål trots bolagets höga koldioxidutsläpp och bolagets uppdrag att vara ett ledande företag i energiomställningen.

Vidare konstaterar Riksrevisionen att Vattenfalls bolagsordning är beslutad av bolagsstämman och därmed juridiskt bindande för bolaget. Riksrevisionen anser att det är otydligt hur regeringen följer upp den miljörelaterade delen av uppdraget i bolagsordningen. Riksrevisionen noterar att enligt statens ägarpolicy är ett av de ekonomiska målens syfte att hålla bolagens finansiella risk på en rimlig nivå. Riksrevisionen bedömer att det innebär en finansiell risk för staten att regeringen inte explicit följer upp den miljörelaterade delen i bolagets uppdrag från riksdagen. Riksrevisionen bedömer också att det är viktigt att regeringen är tydlig med hur bolaget ska tolka sitt uppdrag i bolagsordningen och hur regeringen avser att följa upp bolagets tillämpning, så att bolaget ges tydliga incitament att genomföra det uppdrag som riksdagen har beslutat.

Riksrevisionen framför i rapporten att näringsutskottet i samband med riksdagens beslut om Vattenfalls förtydligade uppdrag har tydliggjort

riksdagens intention med bolagets inriktning. Vidare anger Riksrevisionen att enligt rättsexpertis har regeringen en långtgående laglig möjlighet att upprätthålla ägarkontrollen över de majoritetsägda statliga bolagens styrelsearbete genom att utforma direktiv, instruktioner och anvisningar. Mot bakgrund av detta menar Riksrevisionen att det inte föreligger något formellt hinder för regeringen att på bolagsstämman besluta om hur bolaget ska tolka sitt uppdrag utan att behöva återkomma till riksdagen. Detta gäller enligt Riksrevisionen även hur Vattenfall ska förhålla sig till FN:s tvågradersmål inom klimatområdet som har antagits av både Sverige och EU.

Riksrevisionen noterar att regeringen i sin ägarförvaltning inte formellt utnyttjat den sakkunskap som finns i Regeringskansliet genom exempelvis arbetsgrupper eller nätverk för att skaffa ett bredare kunskapsunderlag i frågor som rör Vattenfalls centrala hållbarhetsmål. Uppföljningen av Vattenfalls hållbarhetsarbete har enligt Riksrevisionen enbart genomförts av ägarförvaltningen på Regeringskansliet. Riksrevisionen menar att regeringen inte genom sin ägarförvaltning i kunskapsyfte efterfrågat strategiskt skriftligt underlag från bolaget. Riksrevisionen menar vidare att ägarförvaltningen endast i begränsad omfattning gör egna oberoende analyser. Vidare anser Riksrevisionen att regeringen inte har identifierat strategiska framgångsfaktorer för bolagets långsiktiga konkurrenskraft såsom exempelvis tidig användning av ny forskningsteknologi inom energibranschen. Enligt Riksrevisionen har regeringen därför inte ställt frågor till Vattenfall om orsaken till att forskningsinvesteringarna har minskat och blivit kortsiktiga. Denna brist på kunskapsunderlag av strategisk karaktär innebär enligt Riksrevisionen att regeringens förutsättningar att vara tillräckligt proaktiv i sin styrning av Vattenfall försämras.

I rapporten konstaterar Riksrevisionen att det varit känt för regeringen sedan 2012 att bolaget övervägt att avyttra sin brunkolsverksamhet i Tyskland. Riksrevisionen bedömer att en proaktiv styrning förutsätter att riskanalyser och handlingsplaner utarbetas för att kunna hantera en eventuell försäljning på ett föredömligt sätt. Enligt Riksrevisionen är dock inte regeringen förberedd för att hantera den finansiella risken med vare sig ett fortsatt ägande eller en försäljning av tysk kolkraft. Riksrevisionen anser att det är viktigt att Vattenfall inom ramen för det gällande regelverket ges de förutsättningar som bolaget behöver för att kunna bedöma konsekvenserna av en eventuell försäljning, t.ex. vilket finansiellt utrymme som finns för att täcka kostnaderna för mer forskning i koldioxidreducerande åtgärder i befintliga anläggningar eller en eventuell förlust vid försäljning.

Vidare anges i rapporten att näringsutskottet i samband med behandlingen av Vattenfalls förtydligade uppdrag 2010 betonade behovet av löpande information om Vattenfalls utveckling och verksamhet samt att EU:s 2020-mål var en referenspunkt för att utvärdera Vattenfalls uppfyllelse av uppdraget. Riksrevisionen bedömer att regeringens nuvarande åiterrapportering inte i tillräcklig omfattning behandlar bolagets utveckling, strategier och bidrag till EU:s 2020-mål och EU:s antagna tvågradersmål till

2050 så att riksdagen ska kunna bedöma hur väl bolaget uppfyller sitt samlade uppdrag i bolagsordningen och därigenom bidrar till att uppnå EU:s mål.

Riksrevisionens rekommendationer

Riksrevisionens granskning har resulterat i att myndigheten lämnar bl.a. följande rekommendationer:

- Regeringen bör tydliggöra för bolaget hur uppdraget i bolagsordningen ska tolkas och se till att hållbarhetsmålen ändras så att uppdraget och målen syftar till att åstadkomma reella utsläppsreducerande effekter. Detta ökar förutsättningarna för Vattenfalls framtida konkurrenskraft och bidrar till att uppnå EU:s klimat- och energimål. Vidare kan styrmedlet hållbart företagande utformas på ett mer effektivt sätt så att ökad konkurrenskraft och långsiktig värdeutveckling för staten i större utsträckning kan säkerställas.
- Regeringen bör på ett tidigt stadium påverka valet och utformningen av Vattenfalls hållbarhetsmål i den översyn av målen som Vattenfall har initierat, i syfte att de nya målen ska ge reella utsläppsreducerande effekter.
- Regeringen bör inom ramen för det gällande regelverket tydliggöra hur Vattenfall ska agera föredömligt i fråga om sin tyska brunkolsverksamhet. Regeringen bör därför ange exempelvis vilket finansiellt utrymme som finns för att täcka kostnader för forskning i koldioxidreducerande åtgärder eller en eventuell förlust vid försäljning av brunkolsverksamheten.
- Regeringen bör i sin rapportering till riksdagen bli mer transparent, utförlig och kvalitativ i redovisningen av Vattenfalls strategier och utveckling för att riksdagen ska kunna bedöma om bolaget är ett konkurrenskraftigt och ledande företag i energiomställningen och därigenom bidrar till EU:s klimat- och energimål.
- Vattenfall bör utforma en målbild för att bli ett konkurrenskraftigt och ledande bolag i energiomställningen och genomföra en strategisk långsiktig planering för hur bolaget ska nå dit. Denna planering bör brytas ned i en verksamhetsplanering dels på affärsområdesnivå, dels inom bolagets olika utvecklingsavdelningar. Investeringsplaneringen bör sammanfalla med tidsperioden för hållbarhetsmålen för att bolaget ska kunna vidta de finansiella och utsläppsreducerande åtgärder som behövs för att uppfylla uppdraget och hållbarhetsmålen.
- Vattenfall bör utforma hållbarhetsmål som leder till utsläppsreducerande effekter, exempelvis genom
 - ett koldioxidmål som syftar till en faktisk koldioxidminskning i bolagets anläggningar
 - ett förnybarhetsmål som syftar till en faktisk ökning av den produktion som kommer från nya förnybara energislag

- ett mål om att vara en projektägare som uppför och driver vindkraftsparkar och därigenom bidrar med sitt verksamhetskunnande till energiomställningen.

Regeringens skrivelse

I skrivelsen Riksrevisionens rapport om Vattenfall och energiomställningen (skr. 2015/16:33) anför regeringen bl.a. följande. Riksrevisionen rekommenderar att regeringen tydliggör för bolaget hur uppdraget i bolagsordningen ska tolkas och ser till att hållbarhetsmålen ändras så att uppdraget och målen syftar till att åstadkomma reella utsläppsreducerande effekter. Detta ökar enligt Riksrevisionen förutsättningarna för Vattenfalls framtida konkurrenskraft och bidrar till att uppnå EU:s klimat- och energimål. Vidare kan enligt Riksrevisionen styrmedlet hållbart företagande utformas på ett mer effektivt sätt så att ökad konkurrenskraft och långsiktig värdeutveckling för staten i större utsträckning kan säkerställas. Riksrevisionen rekommenderar också att regeringen följer upp Vattenfalls uppdrag i bolagsordningen i sin helhet och förtydligar hur bolaget ska tolka uppdraget, i syfte att garantera att bolaget är ett ledande företag i energiomställningen och innebär en rimlig finansiell risk för staten. Verksamhetsföremålet i Vattenfalls bolagsordning bör enligt regeringens uppfattning inte tolkas så att det finns en miljörelaterad del av uppdraget som är fristående från uppdraget att vara affärsmässig.

Regeringen anför vidare att ett aktiebolag ska, genom att bedriva sådan verksamhet som anges i verksamhetsföremålet, uppnå syftet med verksamheten, dvs. att bereda aktieägarna vinst. Det är självfallet viktigt att bolagen samtidigt på ett föredömligt sätt arbetar strategiskt med hållbart företagande i enlighet med statens ägarpolicy. Vattenfalls styrelse har fastställt mål för detta arbete, vilket också är ett arbete som löpande följs upp vid ägardialogerna. Regeringen avser inte att vidta några åtgärder med anledning av Riksrevisionens rekommendation.

När det gäller Vattenfalls hållbarhetsmål rekommenderar Riksrevisionen att regeringen på ett tidigt stadium bör påverka valet och utformningen av målen i den översyn av målen som Vattenfall har initierat, i syfte att de nya målen ska ge reella utsläppsreducerande effekter. Som framgår ovan är det styrelsens ansvar, och inte bolagsstämman, att fastställa de strategiska hållbarhetsmålen. Detta är i överensstämmelse med modellen för regeringens arbete med hållbart företagande i bolag med statligt ägande (se regeringens skrivelse till riksdagen med redogörelsen för företag med statligt ägande, senast skr. 2014/15:140). Bolaget har självt bäst kunskap om vilka hållbarhetsutmaningar som är mest relevanta och väsentliga för verksamheten, bl.a. utifrån de branscher och länder där bolaget är verksamt. Vattenfall har också inom ramen för sitt uppdrag beslutat om mål och strategier som leder till minskade koldioxidutsläpp, varför regeringen inte avser att vidta någon åtgärd med anledning av Riksrevisionens rekommendation.

För att kunna utmana och ställa krav på bolaget och öka möjligheterna för bolagets långsiktiga konkurrenskraft och avkastning till staten rekommenderar Riksrevisionen att regeringen kontinuerligt bör inhämta ett brett kunskapsunderlag och göra egna analyser om bolagets risker och förutsättningar på marknaden. Regeringen instämmer i att det är viktigt med god kunskapsinhämtning och oberoende analys för att åstadkomma en ändamålsenlig styrning av bolaget och att sådan kunskapsinhämtning och analys också genomförs kontinuerligt via ägarförvaltningen. Regeringen har inte för avsikt att göra några genomgripande förändringar i detta arbetssätt utöver att förbättra kunskapsinhämtningen inom Regeringskansliet och tänker därför inte vidta någon åtgärd med anledning av denna rekommendation.

När det gäller Vattenfalls tyska brunkolsverksamhet rekommenderar Riksrevisionen att regeringen inom ramen för det gällande regelverket bör tydliggöra hur Vattenfall ska agera föredömligt. Regeringen bör därför enligt Riksrevisionen ange exempelvis vilket finansiellt utrymme som finns för att täcka kostnader för forskning i koldioxidreducerande åtgärder eller en eventuell förlust vid försäljning av brunkolsverksamheten. Riksrevisionens rekommendation är enligt regeringen baserad på felaktig grund då detta är frågor för styrelsen, inte ägaren, att fastställa. Regeringen avser inte att vidta någon åtgärd med anledning av denna rekommendation.

Slutligen, när det gäller regeringens rapportering till riksdagen, rekommenderar Riksrevisionen att regeringen bör bli mer transparent, utförlig och kvalitativ i redovisningen av Vattenfalls strategier och utveckling för att riksdagen ska kunna bedöma om bolaget är ett konkurrenskraftigt och ledande företag i energiomställningen och därigenom bidrar till EU:s klimat- och energimål. Regeringen håller delvis med om att den nuvarande återrapporteringen inte i tillräcklig omfattning behandlar bolagets strategier, utveckling och bidrag till EU:s 2020-mål och EU:s antagna tvågradersmål till 2050. Regeringen avser därför att vidta åtgärder för en förbättrad och fortlöpande återrapportering av bolagets strategier, utveckling och bidrag till EU:s 2020-mål till riksdagen genom utskotten med anledning av Riksrevisionens rekommendation.

Motionerna

Förvaltningen av Vattenfall AB och statliga företag i övrigt

Motionärerna Lars Hjalmered m.fl. framför i motion 2015/16:3261 (M, C, FP, KD) att de instämmer i Riksrevisionens kritik av regeringen om att regeringen i sin rapportering till riksdagen bör bli mer transparent. Detta för att riksdagen ska kunna bedöma om bolaget är ett konkurrenskraftigt och ledande företag i energiomställningen och därigenom bidrar till EU:s klimat- och energimål (yrkande 1).

I motionen framhålls vidare att arbetet med hållbarhet inom de statligt ägda bolagen systematiserades 2007 av alliansregeringen. Sverige var enligt vad som framförs i motionen det första landet i världen att göra detta i enlighet

med den allmänt accepterade standarden Global Reporting Initiative (GRI). Det stärkte de statliga bolagens aktiva arbete på områden som omfattar miljö, mänskliga rättigheter, arbetsvillkor, antikorrupktion, affärsetik, jämställdhet och mångfald. Motionärerna vill att detta arbete ska fortsätta (yrkande 2).

Vattenfall AB:s roll i energisystemet

I motion 2015/16:3261 av Lars Hjalmered m.fl. (M, C, FP, KD) framförs att regeringen i mars 2015 tillsatte en energikommission med uppdrag att ta fram ett underlag för en bred politisk överenskommelse om energipolitikens inriktning, med fokus på 2025 och framåt. Mot denna bakgrund menar motionärerna att energipolitiska beslut som påverkar Vattenfalls roll i energisystemet bör behandlas inom ramen för Energikommissionen (yrkande 3).

Vattenfall AB:s uppdrag och mål

I motion 2015/16:2893 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) framhålls att Vattenfall AB:s strategi för förnybar energi bör ses över och anpassas efter rådande förhållande på den svenska och europeiska energimarknaden. Motionärerna framhåller dessutom att Vattenfall även bör flytta fokus från expansion i utlandet till att värna den svenska elförsörjningen ur ett långsiktigt perspektiv (yrkande 1). I motionen framförs vidare att Vattenfall inte ska åläggas några restriktioner att ansöka, undersöka eller förbereda för uppförande av ny kärnkraft (yrkande 2). Motionärerna anför avslutningsvis att ägardirektiven för Vattenfall bör justeras för att förhindra den kapitalförstörelse som uppstår när bolaget köper in överskott från mikroproduktion av el till överpriser (yrkande 3).

I motion 2015/16:125 begär Birger Lahti m.fl. (V) ett tillkännagivande om att följande portalparagraf ska införas i Vattenfall AB:s bolagsordning (yrkande 1):

Vattenfall ska fortsätta att vara ett helstatligt bolag. Vattenfall och dess dotterbolag skall bedriva energiproduktion som står i överensstämmelse med de av riksdagen antagna miljömålen. Vattenfall ska vara det ledande energiföretaget i omställningen till en ekologisk och ekonomiskt affärsmässigt uthållig energiförsörjning inom samtliga de geografiska områden, där bolaget är verksamt. Vattenfall ska genomföra en övergång till hållbar energiproduktion baserad på förnybara energikällor.

I motionen förordas även att riksdagen ska göra ett uttalande om att Vattenfall ska rikta alla sina framtida investeringar mot förnybar energi och energieffektivisering. Motionärerna anser dessutom att förutom sådana investeringar i befintliga kolkraftverk som är absolut nödvändiga fram till avveckling, så ska investeringar i fossil energi vara uteslutna för Vattenfall (yrkande 4).

Frågor om avyttring av Vattenfall AB:s brunkolsverksamhet

I motion 2015/16:125 av Birger Lahti m.fl. (V) anfördes att den brunkolsbrytning som Vattenfall AB bedriver i Tyskland ger upphov till en massiv miljöförstöring. Motionärerna begär därför ett riksdagsuttalande om att Vattenfall inte ska sälja sin brunkolsverksamhet, utan i stället successivt avveckla bolagets kolkraftverk och dagbrott för brunkol. Detta bör enligt motionärerna vara uppnått senast 2030 (yrkande 2). Motionärerna förordar också ett uttalande från riksdagen om att Vattenfall inte ska öppna nya dagbrott för brunkol och inte heller sälja vidare optioner på nya eller utvidgade befintliga dagbrott (yrkande 3).

Vattenfall AB och investeringskydd

Birger Lahti m.fl. (V) begär i motion 2015/16:125 ett uttalande från riksdagen till regeringen om att Vattenfall ska dra tillbaka sin stämning mot den tyska staten avseende nedläggning av kärnkraftverk (yrkande 5). I motionen anfördes att tyska energipolitiska beslut är fattade i demokratisk ordning och tillhör ett område där de folkvalda i Tyskland har rätt att besluta. Motionärerna anser att Vattenfalls skadeståndskrav är orimliga och att det tyska beslutet att avveckla kärnkraften måste respekteras.

Vissa kompletterande uppgifter

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet behandlade frågor om statliga företag hösten 2015 (bet. 2015/16:NU4). I betänkandet behandlade utskottet frågor om den övergripande förvaltningen av statliga företag, om hur förvaltningen av vissa statliga företag ska bedrivas och om statens ägande av vissa företag. Frågor som rör Vattenfall AB behandlades senast i december 2014 i ett betänkande om statliga företag (bet. 2013/14:NU4). Som också redovisas i det följande beslutade riksdagen i juni 2010 att godkänna att uppdraget för Vattenfall skulle förtydligas i enlighet med vad regeringen hade föreslagit (prop. 2009/10:179, bet. 2009/10:NU23).

När det gäller vikten av arbetet med hållbart företagande inom förvaltningen av de statliga företagen, vilket är en fråga som lyfts fram i motion 2015/16:3261 (M, C, FP, KD), kan nämnas att utskottet behandlade ett liknande yrkande hösten 2015 (bet. 2015/16:NU4). Utskottet avstyrkte yrkandet mot bakgrund av det pågående arbetet med hållbarhetsfrågor inom förvaltningen för de statliga företagen. Motionsyrkandet följdes upp i en reservation (M, C, FP, KD).

Regeringens förfogande över statliga bolag

Den rättsliga grunden för regeringens förfogande över statens medel och dess övriga tillgångar finns i regeringsformen (RF). Enligt 9 kap. 8 § RF förvaltar

och förfogar regeringen över statens tillgångar, om de inte avser riksdagens myndigheter eller i lag har avsatts för särskild förvaltning. Bestämmelsen innebär att de statliga tillgångarna står till regeringens disposition. Disposition innefattar både förvaltningsåtgärder – rättsliga och faktiska – och förfogandeåtgärder, som avhändelse och pantsättning. Till de statliga tillgångarna hör de andelar staten äger i aktiebolag. Tillgångar som ägs av de statligt ägda bolagen är offentligrättsligt sett inte statliga och berörs inte av paragrafens bestämmelser.

Regeringens frihet att förfoga över statens egendom är emellertid begränsad. I 9 kap. 9 § RF anges att riksdagen beslutar om grunderna för förvaltningen av och förfogandet över statens tillgångar. Riksdagen kan också besluta att en åtgärd av ett visst slag inte får vidtas utan att riksdagen har medgett det. Det är riksdagens sak att avgöra hur omfattande grunderna ska vara. Således är det riksdagen som avgör vilken omfattning regleringen ska ha.

Vidare följer av 8 kap. 3 § budgetlagen (2011:203) att regeringen inte utan riksdagens bemyndigande får förvärva aktier eller andelar i ett företag eller på annat sätt öka statens röst- eller ägarandel i ett företag. Regeringen får heller inte utan riksdagens bemyndigande tillskjuta kapital till ett företag. I 8 kap. 4 § andra stycket föreskrivs att regeringen inte utan riksdagens bemyndigande genom försäljning eller på annat sätt får minska statens ägarandel i företag där staten har hälften eller mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar.

Enligt de riktlinjer som riksdagen beslutade om våren 1996 (prop. 1995/96:141, bet. 1995/96:NU26) ska följande huvudprinciper gälla för förvaltningen av statliga bolag:

- Statligt ägda företag ska arbeta under krav på effektivitet, avkastning på det kapital företaget representerar och strukturanpassning.
- Den som utövar förvaltningen av ett statligt ägt företag ska med utgångspunkt i uppsatt verksamhetsmål aktivt följa företagets utveckling och vidta erforderliga åtgärder för att företaget ska uppfylla kraven på effektivitet, avkastning och strukturanpassning.

Regeringens återrapporering till riksdagen om Vattenfall

När det gäller regeringens återrapporering till riksdagen om de statliga företagen överlämnar regeringen årligen en skrivelse till riksdagen där den redogör för förvaltningen av de statligt ägda bolagen. Systemet med årliga redogörelser från regeringen baseras på ett beslut av riksdagen våren 1981 (prop. 1980/81:22, bet. 1980/81:NU29). Syftet är att redogöra för statens företagsägande och de värden som finns i de statligt ägda företagen. Utskottet framhöll senast hösten 2015 vikten av att regeringen årligen lämnar dessa redogörelser, som utgör underlag för att riksdagen ska kunna följa och granska regeringens förvaltning av de aktuella företagen (bet. 2015/16:NU4).

När det gäller det statligt ägda Vattenfall kan nämnas att utskottet i betänkandet Förtydligande av uppdraget för Vattenfall AB (bet. 2009/10:NU23) framhöll vikten av att regeringen fortlöpande – och på Näringsdepartementets initiativ – håller riksdagen informerad om Vattenfalls utveckling och verksamhet. Detta ansåg utskottet vara angeläget oberoende av majoritetsförhållandena i riksdagen och därmed vilken regering som har ägaransvaret för bolaget. Detta förhållande lyfter också Riksrevisionen fram i sin här aktuella rapport och menar att den återrapportering som sker till riksdagen främst sker i form av den skrivelse om statliga företag (innehållande en verksamhetsberättelse för företag med statligt ägande) som regeringen årligen lämnar till riksdagen. Viss information ges också i budgetpropositioner och årsredovisningen för staten. Enligt Riksrevisionens rapport visar en genomgång av nämnda dokument för åren 2010–2014 att regeringens återrapportering inte beskriver Vattenfalls utveckling och strategier i någon större omfattning eller hur uppfyllelsen av uppdraget förhåller sig till EU:s 2020-mål och EU:s antagna tvågradersmål till 2050.

I regeringens skrivelse framförs att när det gäller regeringens rapportering till riksdagen, rekommenderar Riksrevisionen att regeringen bör bli mer transparent, utförlig och kvalitativ i redovisningen av Vattenfalls strategier och utveckling. Detta för att riksdagen ska kunna bedöma om bolaget är ett konkurrenskraftigt och ledande företag i energiomställningen och därigenom bidrar till att uppnå EU:s klimat- och energimål. Regeringen anför att den delvis håller med om att den nuvarande återrapporteringen inte i tillräcklig omfattning behandlar bolagets strategier, utveckling och bidrag till EU:s 2020-mål och EU:s antagna tvågradersmål till 2050. Regeringen avser därför att vidta åtgärder för en förbättrad och fortlöpande återrapportering av bolagets strategier, utveckling och bidrag till EU:s 2020-mål till riksdagen genom utskotten.

Information i budgetpropositionen om statliga företag

Förvaltning av statligt ägda företag

I budgetpropositionen för 2016 finns i avsnittet Politikens inriktning (prop. 2015/16:1 utg.omr. 24 s. 69 f.) ett avsnitt om statliga företag med rubriken Ett hållbart ägande med värdeskapande i fokus. Där konstateras att den statliga bolagsportföljen innehåller 49 hel- och delägda bolag varav två är börsnoterade. Vidare konstateras att bolagen representerar stora värden och sammantaget är en av Sveriges största arbetsgivare.

Regeringen har riksdagens uppdrag att aktivt förvalta statens ägande i bolag så att den långsiktiga värdeutvecklingen blir den bästa möjliga och, i förekommande fall, att de särskilt beslutade samhällsuppdragen utförs väl.

I budgetpropositionen anges vidare att bolag med statligt ägande ska förvaltas på ett aktivt och professionellt sätt med värdeskapande som ett övergripande mål. Det innebär att bolagen ska agera långsiktigt, effektivt och lönsamt samt ges förmåga att utvecklas. Bolag som verkar på en

konkurrensutsatt marknad ska enligt propositionen drivas enligt marknadsmässiga krav för att säkerställa en effektiv konkurrens. Utvecklingen av förvaltningen av bolagen med statligt ägande bör enligt regeringen fortsätta.

Bolag med statligt ägande ska agera föredömligt inom området hållbart företagande och i övrigt agera på ett sådant sätt att de har allmänhetens förtroende. Det betyder att bolagen ska vara föregångare i hållbarhetsfrågor, t.ex. jämställdhet, affärsetik, miljö och socialt ansvarstagande.

Mål och uppföljning

Att fastställa och följa upp mål för bolagen med statligt ägande är enligt vad som anförs i budgetpropositionen ett viktigt verktyg i regeringens styrning av bolagen. Det övergripande syftet med målen är att säkerställa att verksamheten i bolagen bedrivs effektivt och långsiktigt, vilket säkerställer värdeskapande och att i förekommande fall särskilt beslutade samhällsuppdrag utförs väl.

Måluppföljning utgör en central del i dialogen mellan bolagen och staten som ägare. Vid de regelbundna ägarmötena, då företrädare för bolag respektive ägare träffas, följs bolagens prestation upp i förhållande till fastställda ekonomiska mål, hållbarhetsmål och, i förekommande fall, uppdragsmål.

När det gäller ekonomiska mål för de statligt ägda företagen sägs i propositionen att dessa syftar till att säkerställa värdeskapandet i bolagsportföljen genom att verksamheten i bolagen med statligt ägande bedrivs effektivt samtidigt som de finansiella riskerna hålls på en rimlig nivå. Bolagen ska uppnå de ekonomiska målen långsiktigt över en konjunkturcykel. Regeringskansliet arbetar aktivt med att säkerställa att de ekonomiska målen är tydliga, att de fastställs i dialog med bolagen, att målen blir både ambitiösa och realistiska samt att de regelbundet följs upp.

En central utgångspunkt vid fastställandet av ekonomiska mål är kostnaden för eget kapital, eftersom denna kostnad avgör om staten som ägare får en rimlig kompensation för det risktagande som ägandet innebär. Utifrån bl.a. kostnaden för eget kapital fastställs för varje bolag mål för kapitalstruktur, lönsamhet och utdelning.

Regeringskansliet ser löpande över i vilken utsträckning ett bolags interna och externa förutsättningar förändras. En revidering av de ekonomiska målen kan föranledas av exempelvis väsentliga förändringar i bolagets marknadsförutsättningar, strategi eller risk- och räntenivå, liksom av större förvärv eller avyttringar.

Hållbart företagande

Statligt ägda företag ska enligt vad som anförs i budgetpropositionen integrera hållbarhetsfrågor i sin affärsstrategi och löpande verksamhet. Bolagens verksamhet ska präglas av öppenhet och föredömlighet och bolagen ska vara föregångare när det gäller hållbart företagande genom ett långsiktigt och ansvarsfullt ställningstagande till mänskliga rättigheter, arbetsvillkor, miljö, antikorrupktion, affärsetik, jämställdhet och mångfald.

Styrelsen och företagsledningen ska ta ett tydligt ansvar för ett statligt bolags hållbarhetsutmaningar samt arbeta efter långsiktiga, utmanande och uppföljningsbara hållbarhetsmål. Av de 49 bolagen med statligt ägande hade vid årsskiftet 2014/15 så gott som alla fastställt hållbarhetsmål.

Uppföljningen av hållbarhetsmålen, som sker med etablerade verktyg, är en viktig och integrerad del i styrningen av de statligt ägda företagen.

Bolagen ska i samband med publiceringen av sin årsredovisning, redovisa och publicera en hållbarhetsredovisning enligt riktlinjer från Global Reporting Initiatives (GRI).

Regeringskansliet har ett etablerat nätverk för hållbart företagande i syfte att initiera och uppmuntra erfarenhetsutbyten och nätverksbyggande mellan bolagen med statligt ägande kring hållbart företagande.

Som en del av Regeringskansliets löpande analys av bolagen med statligt ägande analyseras även bolagens arbete med hållbart företagande. Analysen syftar till att öka kunskapen om bolagens hållbarhetsutmaningar och utgår från en bred omvärldsanalys som beaktar globala trender, risker och möjligheter kopplade till den värdekedja respektive bolag verkar i.

Regeringskansliet identifierar relevanta analysområden och analyserar sedan hur bolagen arbetar för att hantera risker och möjligheter inom de utvalda områdena. Resultatet av analysen används i dialogen mellan ägare och bolag, i styrelsenomineringsprocessen, i processen för att fastställa ekonomiska mål och i förekommande fall i processen för att fastställa uppdragsmål. Under 2016 kommer analysen i än större utsträckning att vara en integrerad del i processen för att fastställa ekonomiska mål.

Vattenfalls roll i energisystemet

Det av staten helägda Vattenfall AB är en av Europas största elproducenter. Några år efter omregleringen av den svenska elmarknaden (1996) inledde Vattenfall en internationell expansion. Bolagets profil har förändrats från ett svenskt företag med fokus på vattenkraft och kärnkraft till en av Europas största el- och värmeproducenter. Under 2014 omsatte Vattenfall 166 miljarder kronor och är därmed det omsättningsmässigt största bolaget i den statliga bolagsportföljen. Vattenfalls produktionsmix består för närvarande av vattenkraft, kärnkraft, kolkraft, naturgas, vindkraft och biomassa. Bolaget bedriver även verksamheter inom eldistribution och fjärrvärme. Under 2014 hade Vattenfall 6,2 miljoner elkunder, 3,2 miljoner elnätkunder och 1,9 miljoner gaskunder och var organiserat i två geografiska regioner: Norden och Kontinentaleuropa/Storbritannien. Till skillnad från den nordiska verksamheten är Vattenfalls europeiska verksamhet till övervägande del baserad på fossil kraft.

I budgetpropositionen för 2016 anges att energipolitiken syftar till att förena ekologisk hållbarhet, konkurrenskraft och försörjningstrygghet. Den är central i arbetet med att bygga ett hållbart samhälle, och sysselsättningen i

Sverige är beroende av att det finns en god och tillförlitlig tillgång till el till konkurrenskraftiga priser.

Vidare anförts att svenska företag och konsumenterna måste kunna lita på att det finns en trygg energiförsörjning. Det förutsätter att företagen inom energisektorn får långsiktiga spelregler och stabila villkor för sin verksamhet, vilket skapar förutsättningar för de investeringar som är nödvändiga för omställningen av energisektorn.

I mars 2015 tillsatte regeringen en kommitté i form av en parlamentariskt sammansatt kommission som har i uppdrag att lämna underlag till en bred politisk överenskommelse om den långsiktiga energipolitiken. Enligt direktiven till kommittén (dir. 2015:25) ska särskild tonvikt läggas på den framtida försörjningen med el. Kommissionen ska bl.a.

- ta del av och närmare analysera tillgängliga bedömningar av hur det framtida behovet av energi förväntas mötas enligt olika prognoser och scenarier och ställa samman två eller flera scenarier för tillförsel, överföring, användning och lagring av energi på längre sikt
- identifiera vilka förändringar i regelverken som kan komma att krävas för en samhällsekonomiskt effektiv utveckling av energisystemet och lägga särskild vikt vid försörjningen med el
- ta fram underlag för en bred överenskommelse om energipolitiken med särskilt fokus på förhållandena för elförsörjningen efter perioden 2025–2030.

Kommissionen ska vidare enligt direktivet följa andra pågående initiativ och processer med koppling till tillförsel, överföring, användning och lagring av energi och energipolitiken i övrigt samt föra en dialog med närmast berörda myndigheter, främst Affärsverket svenska kraftnät, Statens energimyndighet, Energimarknadsinspektionen, Miljömålsberedningen (M 2010:04) och övriga berörda myndigheter. I kommissionens uppdrag ligger också att medverka till en bred diskussion om energifrågorna bland alla berörda intressenter. Uppdraget ska redovisas senast den 1 januari 2017.

Vattenfalls uppdrag och mål

Tidigare riksdagsbehandling

Hösten 2014, vid utskottets behandling av 2013 års redogörelse för företag med statligt ägande (skr. 2013/14:140, bet. 2013/14:NU4), avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om en översyn av Vattenfalls uppdrag samt ett yrkande om att Vattenfall inte ska åläggas några restriktioner att ansöka om, undersöka och förbereda för uppförande av ny kärnkraft. Båda yrkandena motsvarar vad som framförs i dessa delar i den här aktuella motionen 2015/16:2893 (SD). Utskottet hänvisade i båda dessa fall till det förtydligande av Vattenfalls uppdrag som riksdagen fastställde 2010. Yrkandena följdes upp i en reservation (SD). I samma betänkande avstyrkte ett enligt utskottet vidare ett motionsyrkande (SD) om uppköp av mikroproducerad el. Utskottet framhöll

att det är bolagsledningen som ansvarar för den löpande verksamheten och operativa beslut, och att detta inte är en fråga för riksdagen att avgöra.

Vattenfalls förtydligade uppdrag

Riksdagen beslutade i juni 2010 att godkänna att uppdraget för Vattenfall skulle förtydligas i enlighet med vad regeringen hade föreslagit (prop. 2009/10:179, bet. 2009/10:NU23). Detta innebär att Vattenfall ska generera en marknadsmässig avkastning genom att affärsmässigt bedriva energiverksamhet så att bolaget tillhör ett av de bolag som leder utvecklingen mot en miljömässigt hållbar energiproduktion. I betänkandet framhöll utskottet att en ledande position i koldioxideffektiv teknik och hållbar energiproduktion är en viktig komponent för framtida värdeskapande för Vattenfall.

Som en följd av riksdagens beslut antogs en ny bolagsordning för Vattenfall vid en extra bolagsstämma i augusti 2010. Enligt denna (3 §) är föremålet för bolagets verksamhet att generera en marknadsmässig avkastning genom att direkt eller genom dotter- och intressebolag

- affärsmässigt bedriva energiverksamhet så att bolaget är ett av de bolag som leder utvecklingen mot en miljömässigt hållbar energiproduktion
- tillhandahålla och bedriva handel med produkter och tjänster inom områden som befrämjar, stöder eller kompletterar energiverksamheten, företrädesvis inom data- och telekommunikationsområdena samt abonnemangsrelaterade produkter och tjänster
- bedriva entreprenad- och konsultverksamhet inom främst energiområdet,
- äga och förvalta dels fastigheter, dels aktier och andra värdepapper med anknytning till nämnda verksamheter
- för koncernens räkning bedriva kapital- och likviditetsförvaltning samt handel med värdepapper

samt att bedriva därmed förenlig verksamhet.

Sedan 2012 ställer regeringen krav på de statliga bolagen att de ska ta fram mål om hållbarhet för den egna verksamheten och strategier för att nå dem. Vattenfalls styrelse har antagit uppföljningsbara miljörelaterade hållbarhetsmål i syfte att möta regeringens krav. I oktober 2012 fastställde Vattenfalls styrelse hållbarhetsmål för företaget i linje med EU:s 2020-mål om reduktion av koldioxidutsläpp, ökning av förnybar produktion och ökad energieffektivisering.

Regeringens skrivelse

Regeringen anger i skrivelsen att föremålet för Vattenfalls verksamhet enligt bolagsordningen är att generera en marknadsmässig avkastning genom att affärsmässigt bedriva energiverksamhet så att bolaget är ett av de bolag som leder utvecklingen mot en miljömässigt hållbar energiproduktion. I propositionen Förtydligande av uppdraget för Vattenfall AB (prop. 2009/10:179) angav regeringen att om ett traditionellt energibolag ska vara

konkurrenskraftigt även på en framtida energimarknad krävs att det är med i omvandlingen till en miljömässigt hållbar energiproduktion. Regeringen angav vidare att en sådan omvandling inte innebär någon kortsiktig omvandling av Vattenfall till ett nischbolag som enbart ska äga förnybar eller koldioxidfri produktion utan att Vattenfalls startpunkt för förändringsprocessen är en internationell verksamhet och en bred produktionsportfölj.

Regeringen har sedan den tillträdde i oktober 2014 vidtagit flera åtgärder för att stärka styrningen av Vattenfall. Ett av de viktigaste verktygen för styrningen av de statligt ägda bolagen är rekryteringen av styrelseledamöter till bolagen. Utvecklingen av energimarknaden och utmaningen att nå bolagets strategiska hållbarhetsmål i en tid av förändring ställer höga krav på ökad kunskap om energisektorn, teknikförståelse och nytänkande inför omställningen. Mot bakgrund av detta utsåg ägaren vid årsstämman i april 2015 två nya ledamöter till i Vattenfalls styrelse för att ytterligare förstärka bolaget i dessa avseenden.

En integrering av hållbarhetsfrågorna i verksamheten är en självklar del i en långsiktig strategi och i affärsutveckling. Det är därför styrelsens ansvar, och inte bolagsstämmans, att fastställa de strategiska hållbarhetsmålen. Bolaget har självt bäst kunskap om vilka hållbarhetsutmaningar som är mest relevanta och väsentliga för verksamheten, bl.a. utifrån de branscher och länder som bolaget är verksamt i. Vid ägardialogerna mellan ägaren och bolaget sker en löpande uppföljning av hållbarhetsmålen. Verksamhetsföremålet i Vattenfalls bolagsordning bör emellertid enligt regeringens uppfattning inte tolkas så att det finns en miljörelaterad del av uppdraget som är fristående från uppdraget att vara marknadsmässig. Vattenfalls uppdrag förtydligades 2010 (prop. 2009/10:179, bet. 2009/10:NU23). Syftet var att komma till rätta med en otydlighet i den bolagsordning som gällde då, enligt vilken en avvägning behövde göras mellan affärsmässighet och att vara ledande i omställningen till en ekologiskt och ekonomiskt hållbar svensk energiförsörjning. Denna otydlighet hade bl.a. Riksrevisionen påtalat. Mot den bakgrunden föreslog den förra regeringen det förtydligandet att Vattenfall ska generera en marknadsmässig avkastning genom att affärsmässigt bedriva energiverksamhet så att bolaget tillhör ett av de bolag som leder utvecklingen mot en miljömässigt hållbar energiproduktion. I propositionen framhöll regeringen att lönsamheten är grundförutsättningen för hela Vattenfalls verksamhet och överlevnad och att en marknadsmässig avkastning därför måste vara utgångspunkten för all verksamhet i Vattenfall.

Den europeiska energimarknaden, på vilken Vattenfall är en viktig aktör, genomgår en stor förändring som kommer att pågå under en överskådlig framtid. Vid den löpande ägardialogen som genomförs mellan företrädare för regeringen respektive bolaget görs en uppföljning av bl.a. bolagets ekonomiska mål och hållbarhetsmål. Genom de löpande ägardialogerna och den ovan nämnda rekryteringen till styrelsen har regeringen stärkt styrningen

av Vattenfall och skapat förutsättningar för bolaget att även framöver utföra sitt uppdrag och därigenom bidra till en hållbar energiförsörjning.

Vattenfall och kärnkraft

Regeringens skrivelse

Med anledning av vad som framförs i motion 2015/16:2893 (SD) om Vattenfall och kärnkraft kan nämnas att regeringen i sin skrivelse framför att Vattenfall på eget initiativ har fryst sitt tidigare arbete med att utreda ersättningsreaktorer för befintliga kärnkraftsreaktorer i Sverige. Detta i avvaktan på resultatet från den parlamentariskt sammansatta energikommission som regeringen tillsatte i mars 2015 (dir. 2015:25). Kommissionens uppdrag är, som tidigare nämnts, att se över det framtida behovet av energi utifrån aktuell och befintlig forskning, identifiera vilka utmaningar och möjligheter som finns för den framtida energiförsörjningen och ta fram underlag till en bred politisk överenskommelse om den långsiktiga energipolitiken. Regeringens intention är att kärnkraften ska ersättas med förnybar energi och energieffektivisering och att Sverige på sikt ska ha 100 procent förnybar energi.

Skriftlig fråga

I sammanhanget Vattenfall och kärnkraft kan det även nämnas att energiminister Ibrahim Baylan den 13 maj 2015 i ett svar på en skriftlig fråga från Jan R Andersson (M) (fr. 2014/15:483) Nedläggning av svensk kärnkraft framförde följande:

Jag vill börja med att påpeka att de flesta bedömare räknat med att två – tre kärnkraftreaktorer kommer att stängas innan 2025. Beslutet kom därför inte som en överraskning. Redan innan regeringen kom till makten bedömde vi att denna situation skulle uppstå. Regeringspartierna var tidigt ute med att flagga för en parlamentarisk Energikommission som ska lämna underlag till en bred politisk överenskommelse om den långsiktiga energipolitiken. Regeringens ingång i dessa samtal är att Sverige på sikt ska ha 100 procent förnybar energi.

Beslutet om tidigareläggning av stängning av Ringhals 1 och Ringhals 2 har tagits självständigt av Vattenfall AB. Regeringen har inte utövat någon ägarstyrning i denna fråga. Syftet med höjningen av effektskatten är inte såsom frågeställaren anför att öka de fasta kostnaderna för kärnkraften. Höjningen av effektskatten görs dels för att beakta förändringar i allmänna prisutvecklingen och realvärdesäkra skatteintäkterna, dels för att skapa ytterligare finansiellt utrymme.

De främsta anledningarna till att kärnkraftverken läggs ned är att de nått sin tekniska livslängd, att elpriset mer än halverats på några år och att prognoserna inte visar på någon större förändring. Att anläggningar tas ur drift på grund av lönsamhetsproblem är något som sker på många håll i världen.

Vattenfalls brunkolsverksamhet

I regeringens skrivelse anför följande. Tyskland befinner sig nu i en omfattande omställning av sitt energisystem till en högre andel förnybar produktion. Vattenfallkoncernen är i dag hel- eller delägare till fyra brunkolseldade kraftverk i de tyska delstaterna Brandenburg och Sachsen. Vattenfall beslutade i oktober 2014 att utreda olika strategiska alternativ för den tyska brunkolsverksamheten i syfte att skapa en ny hållbar ägarstruktur. Den 22 september 2015 meddelade Vattenfall i ett pressmeddelande att bolaget inleder försäljningen av samtliga sina brunkolsrelaterade produktions- och gruvtillgångar i Tyskland samt att potentiella anbudsgivare är inbjudna att anmäla sitt intresse för dessa tillgångar. Enligt pressmeddelandet kommer försäljningsprocessen att fortgå under 2016.

I skrivelsen anför vidare att processen med en ny ägarstruktur för brunkolsverksamheten drivs av Vattenfall och är ett ansvar för bolagets styrelse och ledning. Ägaren kan ta ställning till en affär om Vattenfalls brunkolsverksamhet först när den presenteras. Som företrädare för staten som ägare till Vattenfall kommer regeringen att noggrant följa processen. Om det blir aktuellt för Vattenfall att genomföra en avyttring av brunkolsverksamheten, är det styrelsens ansvar att ta initiativ till en s.k. ägarsamordning, som syftar till att nå ett ställningstagande som såväl styrelsen som ägaren kan ställa sig bakom. Att en ägarsamordning ska ske framgår såväl av statens ägarpolicy (vilken ingår som en del av regeringens skrivelse till riksdagen med redogörelsen för företag med statligt ägande, senast skr. 2014/15:140) som av styrelsens egen arbetsordning. I dagsläget finns det ingen sådan ägarsamordning att ta ställning till. Riksdagen godkände regeringens förslag till ett förtydligande av Vattenfalls uppdrag. Ett aktiebolag ska, genom att bedriva sådan verksamhet som anges i verksamhetsföremålet, uppnå syftet med verksamheten, dvs. att bereda aktieägarna vinst. Det är självfallet viktigt att bolagen samtidigt på ett föredömligt sätt arbetar strategiskt med hållbart företagande. Vattenfalls styrelse har också fastställt mål för detta arbete, vilket också är ett arbete som löpande följs upp vid ägardialogerna.

Mikroproducerad el

Med anledning av vad som anförts i motion 2015/16:2893 (SD) om Vattenfalls uppköp av mikroproducerad el kan nämnas att Vattenfall, om inget annat är avtalat, betalar Nord Pools timspotpris plus 40 öre per kWh för den inmatade överskottselen under det första året. Därefter betalar Vattenfall Nord Pools timspot-pris. Skälet till detta är enligt bolaget att man vill stötta utvecklingen av den småskaliga förnybara elproduktionen.

Vattenfall och investeringsskydd

Tidigare riksdagsbehandling

Hösten 2015 behandlade utskottet ett liknande motionsyrkande om statliga företag och investeringsskydd som det här aktuella om Vattenfall och investeringsskydd (mot. 2015/16:125 [V]) i betänkandet om statliga företag (bet. 2015/16:NU4). Utskottet avstyrkte yrkandet och framhöll i sitt ställningstagande bl.a. att frågor om eventuella rättsliga åtgärder som enskilda statliga bolag vidtar likt de som beskrivs i den aktuella motionen är ett ansvar för bolagens styrelser och ledningar. Motionsyrkandet följdes upp i en reservation (V).

Bolagsstyrning

I statens ägarstyrningsdokument (Statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande) anges ramverket för bolagsförvaltningen samt klargörs förhållandet mellan ägare, styrelse och bolagsledning. I ägarpolicyen redogör regeringen för sitt förvaltningsmandat och sin inställning i viktiga principfrågor kring ägarstyrning och bolagsförvaltning.

Statligt ägda bolag är liksom aktiebolag som ägs av andra underkastade regelsystemet i aktiebolagslagen (2005:551). Det betyder att även ett statligt ägt bolag är en självständig juridisk person, där det högsta beslutande organet är bolagsstämman. Vid denna utövar aktieägarna sin rätt att besluta i bolagets angelägenheter.

I motion 2015/16:125 (V) menar motionärerna att de stora skadeståndskrav som Vattenfall AB rest gentemot den tyska staten på grund av den tyska kärnkraftsavvecklingen är orimliga. Vidare framförs att regeringen bör agera för att Vattenfall ska dra tillbaka skadeståndskraven. Med anledning av en interpellation (ip. 2013/14:399) av Jonas Sjöstedt (V) svarade näringsminister Mikael Damberg den 13 november 2014 på frågan om regeringen har gjort ställningstagandet att Vattenfall bör dra tillbaka sina skadeståndskrav på Tyskland. Näringsministern anförde bl.a. följande:

Beträffande frågan om Vattenfall får jag framhålla att Tysklands omfattande energiomställning och beslutet att fasa ut all kärnkraftsproduktion i Tyskland till år 2022 innebar en omfattande förändring av förutsättningarna för Vattenfalls verksamhet i Tyskland. Vattenfalls styrelse och ledning är skyldiga att tillvarata bolagets ekonomiska intressen och agera i enlighet med regeringens ägarpolicy. Frågan om eventuell kompensation för beslutet att fasa ut kärnkraften och de rättsliga åtgärder som vidtas för att erhålla sådan kompensation är därför ett ansvar för bolagets styrelse och ledning. Jag förväntar mig att Vattenfall agerar korrekt och på lämpligt sätt för att tillvarata bolagets intressen.

Jag kan också tillägga att Vattenfall har grundat sin stämning på energistadgefördraget, vilket är en internationell överenskommelse på energiområdet som ratificerats av EU och 47 stater, främst från Europa. Bland de anslutna staterna återfinns Sverige och Tyskland. Energistadgefördraget, som godkändes av riksdagen 1996, innehåller bland annat regler om investeringsskydd och en investerar-stat-tvistlösningsmekanism.

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottets ställningstagande redovisas under följande rubriker:

- Skrivelsen
- Förvaltningen av Vattenfall AB och statliga företag i övrigt
- Vattenfalls roll i energisystemet
- Vattenfalls uppdrag och mål
- Frågor om avyttring av Vattenfalls brunkolsverksamhet
- Vattenfall och investeringsskydd.

Skrivelsen

I oktober 2015 överlämnade regeringen skrivelsen Riksrevisionens rapport om Vattenfall och energiomställningen (skr. 2015/16:33) till riksdagen. I skrivelsen redovisar regeringen sin bedömning av de iakttagelser som Riksrevisionen har gjort i rapporten Vattenfall – konkurrenskraftigt och ledande i energiomställningen? (RiR 2015:6). Utskottet vill här framhålla att regeringens skrivelse tillsammans med Riksrevisionens granskningsrapport är viktiga underlag för att riksdagen ska kunna följa om Vattenfall är ett konkurrenskraftigt och ledande företag i energiomställningen och därigenom bidrar till att uppnå EU:s klimat- och energimål samt om bolaget kan nå sina miljörelaterade hållbarhetsmål inom ramen för hållbart företagande.

Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna.

Förvaltningen av Vattenfall AB och statliga företag i övrigt

I motion 2015/16:3261 (M, C, FP, KD) förordas att riksdagen ska göra uttalanden om en förbättrad återrapportering av regeringen när det gäller Vattenfall och att arbetet med hållbart företagande inom förvaltningen av de statliga företagen måste fortsätta.

När det gäller regeringens återrapportering till riksdagen om Vattenfall vill utskottet understryka vikten av att denna fungerar på ett bra sätt. Det är viktigt att riksdagen får information för att den ska kunna bedöma om förvaltningen av bolaget sker i enlighet med de riktlinjer som riksdagen har fastställt. Utskottet noterar att i sin skrivelse anger regeringen att den tänker vidta åtgärder för att förbättra rapporteringen till riksdagen. Mot denna bakgrund anser utskottet att ett uttalande från riksdagen i denna fråga inte är nödvändigt.

När det vidare gäller arbetet med hållbart företagande i förvaltningen av de statliga företagen vill utskottet påminna om att alla statligt ägda bolag ska integrera hållbarhetsfrågor i sin affärsstrategi och i sin löpande verksamhet. Bolagens verksamhet ska präglas av öppenhet och föredömlighet och bolagen ska vara föregångare i hållbart företagande genom ett långsiktigt och ansvarsfullt ställningstagande till mänskliga rättigheter, arbetsvillkor, miljö, antikorruption, affäretik, jämställdhet och mångfald. Styrelsen och

företagsledningen ska ta ett tydligt ansvar för bolagets hållbarhetsutmaningar samt arbeta efter långsiktiga, utmanande och uppföljningsbara hållbarhetsmål. Som redovisats hade vid årsskiftet 2014/15 av de 49 bolag statliga bolagen så gott som alla fastställt hållbarhetsmål. Här kan också nämnas att Regeringskansliet har ett etablerat nätverk för hållbart företagande i syfte att initiera och uppmuntra erfarenhetsutbyten och nätverksbyggande mellan de statliga bolagen kring hållbart företagande.

Vidare fortsätter arbetet med att genom ägarstyrning verka för en balanserad könsfördelning på ledande befattningar i de statliga bolagen. Regeringskansliet genomför löpande ett omfattande analysarbete i fråga om de statliga bolagen, vilket kan leda till förändringar eller förtydliganden av bolagens uppdrag eller inriktning, eller till omstruktureringar. Utskottet ser inte heller i denna fråga någon nödvändighet av ett riksdagsuttalande så som begärs i den aktuella motionen.

Därmed avstyrks motion 2015/16:3261 (M, C, FP, KD) i berörda delar.

Vattenfalls roll i energisystemet

Utskottet vill inledningsvis framhålla att en säker och tillräcklig energiförsörjning är en viktig komponent för att uppnå social och ekonomisk utveckling, bibehålla och stärka näringslivets internationella konkurrenskraft och skapa möjligheter att kostnadseffektivt möta Sveriges högt ställda miljö- och klimatpolitiska ambitioner. Energimarknaderna genomgår för närvarande betydande förändringar, och en bred samsyn samt tydliga och stabila ramvillkor för energipolitiken är enligt utskottet en grundförutsättning för en säker och tillräcklig energiförsörjning. Långsiktiga ramvillkor för energipolitiken är också viktigt för energimarknadens funktionssätt och för de bolag som är verksamma på den.

Regeringen tillsatte i mars 2015 en kommitté i form av en parlamentariskt sammansatt kommission (Energikommissionen) med uppdrag att lämna underlag till en bred politisk överenskommelse om den långsiktiga energipolitiken. Enligt direktiven till kommittén (dir. 2015:25) ska särskild tonvikt läggas på den framtida försörjningen med el. Energikommissionen ska vidare enligt direktivet följa andra pågående initiativ och processer med koppling till tillförsel, överföring, användning och lagring av energi och energipolitiken i övrigt samt föra en dialog med närmast berörda myndigheter. I kommissionens uppdrag ligger också att medverka till en bred diskussion om energifrågorna bland alla berörda intressenter.

Det statligt ägda Vattenfall AB är en av Europas största elproducenter och har en betydande ställning på den svenska energimarknaden. Våren 2010 beslutade riksdagen om ett förtydligande av Vattenfall AB:s uppdrag (prop. 2009/10:179, bet. 2009/10:NU23). Beslutet innebär att Vattenfall ska generera marknadsmässig avkastning genom att affärsmässigt bedriva energiverksamhet så att bolaget tillhör ett av de bolag som leder utvecklingen mot en miljömässigt hållbar energiproduktion.

Enligt utskottets uppfattning är Vattenfall AB en central aktör i det framtida energisystemet och för den framtida svenska elförsörjningen. Riksdagen bör därför tillkännage för regeringen att den på lämpligt sätt bör tydliggöra att den parlamentariskt sammansatta Energikommissionen även bör diskutera frågor som rör Vattenfalls roll i energisystemet och bolagets uppdrag och mål. Utskottet vill samtidigt understryka att ett sådant uttalande inte innebär någon inskränkning av det faktum att styrningen av Vattenfall ska grundas på de principer som gäller för förvaltningen av de statliga företagen och att det är Vattenfalls styrelse och ledning som ansvarar för att bolagets verksamhet bedrivs så att bolaget når de mål som ägaren och bolagsstämman har beslutat om.

Därigenom blir motion 2015/16:3261 (M, C FP, KD) tillgodosedd och tillstyrks i den här aktuella delen.

Vattenfalls uppdrag och mål

I motion 2015/16:2893 (SD) begärs uttalanden om dels en översyn av Vattenfalls uppdrag mot bakgrund av bl.a. ändrade förhållanden på den svenska och den europeiska energimarknaden, dels om att Vattenfall inte ska åläggas några restriktioner för att planera, förbereda eller bygga ny kärnkraft. Även i motion 2015/15:125 (V) begärs tillkännagivanden om förändringar av Vattenfalls uppdrag, bl.a. om att en ny portalparagraf bör införas i bolagsordningen och att Vattenfall ska rikta alla framtida investeringar mot förnybar energi och energieffektivisering.

Utskottet vill här framhålla att Vattenfall fick ett förtydligat uppdrag från riksdagen våren 2010. Som redovisats är innebörden av uppdraget att Vattenfall ska generera en marknadsmässig avkastning genom att affärsmässigt bedriva energiverksamhet så att bolaget är ett av de bolag som leder utvecklingen mot en miljömässigt hållbar energiproduktion. Utskottets uppfattning i denna fråga är att det inte finns några skäl för riksdagen att ta initiativ för att ändra Vattenfalls uppdrag.

När det vidare gäller det som anförs i motion 2015/16:2893 (SD) om priset på den mikroproducerade el som Vattenfall köper upp behandlade utskottet en liknande fråga hösten 2014 (bet. 2014/15:NU4). Utskottet framhöll då att det är bolagsledningen som ansvarar för den löpande verksamheten och operativa beslut samt att frågor som denna inte ska avgöras av riksdagen. Utskottet har inte ändrat uppfattning i denna fråga.

Mot bakgrund av det anförda avstyrker utskottet motion 2015/16:2893 (SD) i sin helhet och motion 2015/16:125 (V) i berörda delar.

Frågor om avyttring av Vattenfalls brunkolsverksamhet

I motion 2015/16:125 (V) begärs att riksdagen ska göra uttalanden dels om att Vattenfall inte ska sälja sin brunkolsverksamhet i Tyskland utan i stället avveckla den till senast 2030, dels om att bolaget varken ska utvidga eller öppna nya dagbrott för brunkol, eller sälja optioner på nya dagbrott. Utskottet

kan inledningsvis konstatera att Vattenfall för närvarande är inne i en process för en ny ägarstruktur för sin brunkolsverksamhet i Tyskland. Utskottet vill framhålla att en sådan process är ett ansvar för bolagets styrelse och ledning och att om en förändring av ägarstrukturen skulle bli aktuell har bolagsstyrelsen ett ansvar att samordna sin syn med regeringen som då kan ta ställning i frågan. Vidare är Vattenfall, som redovisats, ett bolag som ska förvaltas i enlighet med de grundläggande principer som gäller för förvaltningen av de statliga företagen och som ska bedriva sin verksamhet inom ramen för det uppdrag som riksdagen fastställde våren 2010. Följaktligen är det regeringens ansvar att aktivt förvalta bolaget så att den långsiktiga värdeutvecklingen blir den bästa möjliga och på ett sådant sätt att bolaget når sina hållbarhetsmål. Regeringens förvaltning av Vattenfall måste således även vara förenlig med de beslut riksdagen fattat, och om bolagets uppdrag ska ändras måste det finnas stöd för en sådan linje i riksdagen. Utskottet kan konstatera, oavsett inställning i sakfrågan, att det inte finns något stöd hos en majoritet i riksdagen för beslut som möjliggör för de förslag som förs fram i motion 2015/16:125 (V). Med hänvisning till detta bör riksdagen avslå motionen i berörda delar.

Vattenfall och investeringsskydd

I motion 2015/16:125 (V) begärs ett uttalande från riksdagen till regeringen om att Vattenfall ska dra tillbaka sin stämning mot den tyska staten i fråga om nedläggning av kärnkraftverk i Tyskland. Med anledning av den aktuella motionen vill utskottet inledningsvis framföra att Vattenfall som ett statligt ägt bolag, liksom aktiebolag som ägs av andra, är underkastat regelsystemet i aktiebolagslagen (2005:551). Det betyder att Vattenfall är en självständig juridisk person där det högsta beslutande organet är bolagsstämman. Vid bolagsstämman utövar aktieägarna sin rätt att besluta i bolagets angelägenheter.

Utskottet vill vidare framhålla att statens ägarstyrningsdokument (ägarpolicy) anger ramverket för förvaltningen av de statliga bolagen och klargör förhållandet mellan ägare, styrelse och bolagsledning. I ägarpolicy redogörs för regeringens förvaltningsmandat och inställning i viktiga principfrågor kring ägarstyrning och bolagsförvaltning.

De statliga bolagens styrelser och ledningar är skyldiga att tillvarata bolagets ekonomiska intressen och agera i enlighet med regeringens ägarpolicy. Frågor om eventuella rättsliga åtgärder likt de som beskrivs i den aktuella motionen är följaktligen ett ansvar för Vattenfalls styrelse och ledning.

Därmed avstyrker utskottet motion 2015/16:125 (V) i berörd del.

Reservationer

1. Förvaltningen av Vattenfall AB och statliga företag i övrigt, punkt 2 (M, C, L, KD)

av Lars Hjälmered (M), Hans Rothenberg (M), Ulf Berg (M), Helena Lindahl (C), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Said Abdu (L) och Aron Modig (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:3261 av Lars Hjälmered m.fl. (M, C, FP, KD) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Vi vill inledningsvis påminna om att alliansregeringen under åtta år i regeringsställning vidtog flera åtgärder för att förbättra styrningen av Vattenfall AB. Det är viktigt att den inslagna vägen om transparens och god kontroll av de statliga bolagen fortsätter. Vi delar Riksrevisionens kritik av regeringen när det gäller bristande återrapportering till riksdagen om Vattenfall och anser att regeringen bör bli mer transparent, utförlig och kvalitativ i redovisningen av bolagets strategier och utveckling. Det är en viktig del för att riksdagen ska kunna bedöma om bolaget är ett konkurrenskraftigt och ledande företag i energiomställningen och därigenom bidrar till att uppnå EU:s klimat- och energimål.

Arbetet med hållbarhet inom de statligt ägda bolagen förbättrades avsevärt 2007 av alliansregeringen. Som det första landet i världen systematiserade Sverige detta arbete i enlighet den allmänt accepterade standarden Global Reporting Initiative (GRI). Detta har skapat medvetenhet och en god grund för det fortsatta hållbarhetsarbetet i bolagen – ett arbete som den förra regeringen gick vidare med genom att stärka de statliga bolagens aktiva arbete på områden som omfattar miljö, mänskliga rättigheter, arbetsvillkor, antikorrupktion, affärsetik, jämställdhet och mångfald. Dessutom utformades individuella hållbarhetsmål för samtliga statliga bolag. Vi anser att riksdagen i enlighet med det som nyss anförts bör uppmana regeringen att förbättra sin återrapportering till riksdagen när det gäller Vattenfall samt att fortsätta arbetet med hållbart företagande i förvaltningen av de statliga företagen. Med en sådan uppmaning från riksdagens sida får motion 2015/16:3261 (M, C, FP, KD) anses vara tillgodosedd i berörda delar och tillstyrks i dessa delar.

2. Vattenfalls uppdrag och mål, punkt 4 (SD)

av Mattias Bäckström Johansson (SD) och Johan Nissinen (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:2893 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) yrkandena 1–3 och avslår motion

2015/16:125 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkandena 1 och 4.

Ställningstagande

Vi i Sverigedemokraterna anser att Vattenfall AB:s strategi för förnybar energi bör ses över och anpassas efter rådande förhållanden på såväl den svenska som den europeiska energimarknaden. Relativt låga energipriser och lågt värde på utsläppsrätter i kombination med ett enormt investeringsbehov i infrastruktur bl.a. till följd av uppförande av vindkraft kommer att resultera i långsiktigt ökade kostnader, ekonomisk osäkerhet och vikande lönsamhet. Det kommer i sin tur att medföra ökade kostnader för staten och en negativ inverkan på svensk industris konkurrenskraft. Vi förespråkar att Vattenfall ska generera en rimlig avkastning samt att en sund ekonomisk konkurrens mellan energislagen ska råda utan subventioner som snedvrider marknaden.

Vi i Sverigedemokraterna förordar ett system för elproduktion i Sverige som i möjligaste mån är oberoende av fossil energi. Elmarknaderna i norra Europa är delvis integrerade, vilket är naturligt, men Sverige bör undvika att göra sig långsiktigt beroende av importerad el. Vi vill bl.a. därför varna för en övertro på väderberoende energislag som vindkraft och solceller eftersom dessa måste kombineras med baskraft av något slag. Förutom att vi menar att Vattenfalls strategi för förnybar energi bör ses över bör bolaget även flytta fokus från expansion i utlandet till att värna den svenska elförsörjningen ur ett långsiktigt perspektiv.

Vi anser vidare att det är djupt problematiskt att den rödgröna regeringen gett uttryck för att Vattenfalls planer på att förbereda byggandet av ny kärnkraft ska avbrytas. Några restriktioner för att ansöka, undersöka eller förbereda för uppförande av ny kärnkraft bör enligt vår mening inte åläggas Vattenfall.

Avslutningsvis vill vi påpeka att Vattenfall sedan länge köpt in överskottsel från mikroproduktion till oblyga överpriser. Denna strategi resulterar i en lägre vinst för bolaget och således lägre utdelningar för staten. Denna kapitalförstöring måste upphöra.

Riksdagen bör tillkänna för regeringen vad som nyss anförts. Därmed tillstyrks motion 2015/16:2893 (SD). Övriga här aktuella motioner avstyrks.

3. Vattenfalls uppdrag och mål, punkt 4 (V)

av Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:125 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 1 och avslår motionerna

2015/16:125 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 4 och

2015/16:2893 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) yrkandena 1–3.

Ställningstagande

Jag menar att det statliga ägandet behöver utökas och utvecklas för att demokratiska beslut ska kunna styra samhällsutvecklingen. Staten ska vidare vara en aktiv ägare till sina bolag, t.ex. Vattenfall AB, LKAB och Sveaskog AB, och genom ägardirektiv säkerställa att bolagen används för att stödja teknikutveckling, driva på miljö- och klimatarbetet och skapa sysselsättning. Den förra regeringens agerande vid Vattenfalls förvärv av Nuon visar på vilka ödesdiga konsekvenser ett passivt förhållningssätt till de statliga bolagen kan medföra. Det visar också att ägardirektiven till flera av de statliga bolagen behöver utvecklas. Mot denna bakgrund anser jag att följande portalparagraf bör föras in i Vattenfalls bolagsordning:

Vattenfall ska fortsätta att vara ett helstatligt bolag. Vattenfall och dess dotterbolag ska bedriva energiproduktion som står i överensstämmelse med de av riksdagen antagna miljömålen. Vattenfall ska vara det ledande energiföretaget i omställningen till en ekologisk och ekonomiskt affärsmässigt uthållig energiförsörjning inom samtliga de geografiska områden, där bolaget är verksamt. Vattenfall ska genomföra en övergång till hållbar energiproduktion baserad på förnybara energikällor.

Jag förordar att riksdagen tillkännager för regeringen att denna portalparagraf bör införas i Vattenfall AB:s bolagsordning och med ett sådant beslut från riksdagen blir motion 2015/16:125 (V) tillgodosedd i berörd del. Övriga här aktuella motionsyrkanden avstyrks.

4. Frågor om avyttring av Vattenfalls brunkolsverksamhet, punkt 5 (V)

av Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:125 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkandena 2 och 3.

Ställningstagande

Vattenfall AB har sedan en tid planerat för en försäljning av sin brunkolsverksamhet i Tyskland för att minska sina utsläpp av växthusgaser. För klimatet är detta förmodligen dåligt eftersom det innebär att det blir fritt fram för en ny ägare att driva brunkolsverksamheten vidare. En mer ansvarsfull linje är att Vattenfall behåller kraftverken och gruvorna och i stället successivt avvecklar brunkolsverksamheten. Kritiker mot en successiv avveckling har främst pekat på den kapitalförstöring som en sådan linje medför. Detta argument försvagades emellertid kraftigt under sommaren 2015, då Tyskland aviserade att man har för avsikt att skärpa sin miljölagstiftning. Därefter lades förslag fram som den tyska regeringen bedömer ska leda till att 13 procent av landets brunkolsverksamhet stängs. Från och med 2017 ska uppskattningsvis fem av landets äldsta brunkolskraftverk sluta sälja el till marknaden och i stället ingå i en effektreserv som ska täcka upp om landets förnybara kraftkällor inte producerar tillräckligt. Dessa brunkolskraftverk ska slutligen avvecklas 2021.

Sammantaget innebär detta att marknadsvärdet på Vattenfalls brunkolsverksamhet faller och därmed blir den potentiella kapitalförlusten av en successiv avveckling mindre.

Mot denna bakgrund menar jag att det är nödvändigt att riksdagen tillkännager för regeringen att Vattenfall inte ska sälja sin brunkolsverksamhet utan i stället successivt avveckla kolkraftverken samt dagbrotten för brunkol. Detta ska vara uppnått senast 2030. Riksdagen bör vidare tillkännage att Vattenfall inte ska öppna nya dagbrott för brunkol och inte heller sälja vidare optioner på nya eller utvidga befintliga dagbrott. Därmed blir motion 2015/16:125 (V) tillgodosedd i berörda delar och tillstyrks i dessa delar.

5. Frågor om avyttring av Vattenfalls brunkolsverksamhet, punkt 5 – motiveringen (S, MP)

av Jennie Nilsson (S), Ingemar Nilsson (S), Per-Arne Håkansson (S), Lise Nordin (MP), Mattias Jonsson (S), Anna-Caren Säterberg (S) och Hanna Westerén (S).

Ställningstagande

Vi i Socialdemokraterna och Miljöpartiet välkomnar att regeringen har tagit ett helhetsgrepp om styrningen av Vattenfall AB för att göra bolaget ledande i omställningen av energisystemet mot en högre andel förnybar energi. Vi noterar att regeringen uttalat att den kommer att styra Vattenfall mot ett mer förnybart energisystem, inom ramen för det uppdrag som riksdagen fastställde för bolaget 2010. Vattenfall ska generera en marknadsmässig avkastning genom att affärsmässigt bedriva energiverksamhet så att bolaget tillhör ett av de bolag som leder utvecklingen mot en miljömässigt hållbar energiproduktion. Framtiden för bolaget ligger i att utveckla förnybar energi och inte kol och gas. Regeringen har även utsett två nya ledamöter till Vattenfalls styrelse för att säkerställa kompetensen på hållbarhetsområdet. Vi noterar vidare att Vattenfalls vd Magnus Hall offentligt har kommunicerat bolagets strategiska planer som innefattar att Vattenfall under den kommande femårsperioden avser att möjliggöra investeringar i förnybar produktion motsvarande över 50 miljarder kronor. I sammanhanget har han även framhållit att det med rätt förutsättningar finns goda möjligheter att Sverige skulle kunna ha en till 100 procent förnybar energiproduktion inom 25 års tid. Vi ser nu att Vattenfall tar steg mot en högre andel förnybar energi och målet att vara ledande i energiomställningen.

Med hänvisning till det anförda anser vi att riksdagen bör avslå motion 2015/16:125 (V) i berörda delar.

6. Vattenfall och investeringsskydd, punkt 6 (V)

av Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2015/16:125 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 5.

Ställningstagande

Tyskland har beslutat att avveckla kärnkraften och satsa på förnybar energi. Olyckan i Fukushima visar på kärnkraftens risker och spelade en stor roll för beslutet. Även den nya svenska regeringen har som mål att stegvis avveckla kärnkraften som energikälla. Jag vill understryka att detta är demokratiska beslut som de folkvalda i respektive länder har rätt att fatta. Det är en princip som även den som inte håller med i sakfrågan borde kunna instämma i.

Det tyska beslutet om att avveckla kärnkraften utmanas emellertid av de företag som äger kärnkraften och skördar vinsterna av driften. Bland dem finns Vattenfall AB som ägs av svenska staten. Vattenfall har nu rest stora skadeståndskrav gentemot den tyska staten mot bakgrund av det demokratiska beslutet i Tyskland om en avveckling av kärnkraften. Detta är enligt min mening helt orimligt. Jag anser att den svenska regeringen bör agera för att Vattenfall ska dra tillbaka skadeståndskravet. Det tyska beslutet om att avveckla kärnkraften måste respekteras. Såväl den tyska som den svenska energipolitiken ska bestämmas demokratiskt, inte genom utpressning och hot om stämning från företag. Därför anser jag att riksdagen bör tillkännage för regeringen att Vattenfall AB ska dra tillbaka sin stämning mot den tyska staten avseende nedläggning av kärnkraftverk. Därmed är motion 2015/16:125 (V) tillgodosedd i berörd del och tillstyrks.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2015/16:33 Riksrevisionens rapport om Vattenfall och energiomställningen

Följdmotionen

2015/16:3261 av Lars Hjälmered m.fl. (M, C, FP, KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i sin rapportering till riksdagen bör bli mer transparent, utförlig och kvalitativ i redovisningen av Vattenfalls strategier och utveckling för att riksdagen ska kunna bedöma om bolaget är ett konkurrenskraftigt och ledande företag i energiomställningen och därigenom bidrar till EU:s klimat- och energimål, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att arbetet med hållbarhet inom de statligt ägda bolagen som systematiserades 2007 i enlighet med Global Reporting Initiative (GRI) bör fortsätta och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att energipolitiska beslut som påverkar Vattenfalls roll i energisystemet bör behandlas inom ramen för Energikommissionen och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2015/16

2015/16:125 av Birger Lahti m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en portalparagraf i Vattenfalls bolagsordning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Vattenfall inte ska sälja sin brunkolsverksamhet i Tyskland utan i stället successivt avveckla densamma till senast 2030 och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Vattenfall inte ska öppna nya dagbrott för brunkol, inte heller sälja vidare optioner på nya eller utvidga befintliga dagbrott och tillkännager detta för regeringen.

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Vattenfall ska rikta alla sina framtida investeringar till förnybar energi och energieffektivisering och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Vattenfall ska dra tillbaka sin stämning mot den tyska staten avseende nedläggning av kärnkraftverk och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2893 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av uppdraget för statligt ägda Vattenfall AB och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Vattenfall AB inte ska åläggas några restriktioner för att planera, förbereda eller bygga ny kärnkraft och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Vattenfall AB:s uppköp av mikroproducerad el och tillkännager detta för regeringen.